

BIRUTĖ KLAAS-LANG

Tartu universitetas

ESTŲ KALBOS POLITIKOS GAIRĖS: STRATEGINIS PLANAS IR JO ĮGYVENDINIMAS

ESMINIAI ŽODŽIAI: estų kalba, kalbos politika, kalbos tęstinumas.

ĮVADAS

Estų kalbos vartojimas visose bendrinės kalbos vartojimo srityse šiandieniniam estui yra toks įprastas, savaime suprantamas, galbūt net amžinas, jog ne visada pagalvojama apie jos saugojimą ir branginimą. Pastaruosius šimtą metų estų kalbos padėtis dar niekuomet nėra buvusi tokia gera kaip dabar. Estų kalba, kuria kaip gimtąja kalba kiek daugiau nei vienas milijonas gyventojų, iš 7 000 pasaulio kalbų pagal vartotojų skaičių patenka tarp 300 daugiausia vartotojų turinčių kalbų. Be to, Estijoje sparčiai gerėja estų kalbos kaip antrosios vartojimo įgūdžiai. Kiekvienais metais trisdešimtyje pasaulio universitetų maždaug tūkstantis studentų mokosi pažinti estų kalbą ir kultūrą. Pasaulyje yra apie šimtą kalbų, kuriomis galima gauti visą universitetinį išsilavinimą, ir estų kalba yra viena iš jų. Neabejotinai vienas didžiausių pasiekimų per pirmuosius 100 Estijos Respublikos gyvavimo metų – galimybė gauti aukštąjį išsilavinimą gimtąja kalba. Estų kalba yra viena iš penkiasdešimt technologiškai pažangiausių pasaulio kalbų. Estų kalbą saugo Konstitucija ir Kalbos įstatymas, ji taip pat yra oficiali Europos Sąjungos kalba, turinti visas su tuo susijusias teises ir pareigas. Be to, ne tik puoselėjama bendrinė kalba, bet ir domimasi visomis, ypač regioninėmis, estų kalbos atmainomis.

Straipsnyje apžvelgiama Estijos sociolingvistinė aplinka ir estų kalbos teisinė terpė, analizuojama, kaip Estija per strateginį kalbos planavimą yra prisidėjusi prie estų kalbos tyrimų, plėtros ir tęstinumo.

1. SOCIOLINGVISTINĖ ESTIJOS APLINKA

Estijos statistikos departamento duomenimis, 2016 m. Estijoje buvo 1,313 milijono

gyventojų¹. Pagal gyventojų skaičių Estija yra viena mažiausių Europos šalių, net 14 kartų atsilieka nuo vadinamojo vidutinės Europos Sąjungos šalies rodiklio. 2011 m. vykusio Gyventojų ir būstų surašymo duomenimis², Estijoje gyvena 192-ų tautybių atstovai: 68,7 proc. nuolatinių gyventojų sudaro estai (889 770), 24,8 proc. – rusai (321 198) ir 1,7 proc. – ukrainiečiai (22 302). Baltarusių (12 419) ir suomių (7 423) yra mažiau nei 1 proc. Tautybių, kurių atstovų yra daugiau nei 100, iš viso Estijoje yra 37. Lyginant su 2000 m. surašymo duomenimis³, estų skaičius padidėjo 1 proc., o rusų lygiai tiek pat sumažėjo. Gyventojų skaičius dėl emigracijos ir nedidelio gimstamumo mažėja nuo 1989 m., ypač mažėja kitakalbių (Eesti inimarengu aruanne 2007: 48). Tačiau per pastaruosius dvejus metus emigracijos ir imigracijos santykis Estijoje susilygino, o 2015 m. imigracija pirmą kartą buvo didesnė nei emigracija: 2015 m. į Estiją atvyko 15 413 žmonių, iš Estijos išvyko 13 003 žmonės⁴, t. y. imigracija atsvėrė neigiamo natūralaus gyventojų prieaugio sukeltą gyventojų skaičiaus mažėjimą.

Estijoje kaip gimtosiomis kalbama 157 kalbomis. Per dešimt metų Estija tapo dar labiau daugiakalbė: ankstesnio gyventojų surašymo duomenimis, kaip gimtosiomis kalbėta 109 kalbomis. Daugiausia kaip gimtosiomis kalbama estų (886 859 – 68,5 proc.), rusų (383 062 – 29,6 proc.) ir ukrainiečių kalbomis (8012 – 0,6 proc.)⁵.

Kitakalbių Estijos gyventojų estų kalbos įgūdžiai pastaraisiais metais ėmė nuolat gerėti. Iki šiol atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad 15–74 m. amžiaus kitakalbių, kurie teigia mokantys estų kalbą aktyviai ar nors pasyviai, dalis išaugo nuo 34 proc. (1997) ir 40 proc. (2007) iki 85 proc. (2016)⁶. Taip pat Estijos integracijos programos stebėseną „Estijos integracijos 2008–2013 metų programos vizijos tikslų įgyvendinimas 2008–2009 metais“, kurią 2010 m. atliko Talino universiteto profesoriaus Raivo Vettiko tyrimų grupė, rodo, kad per pastaruosius metus rusakalbių žmonių estų kalbos mokėjimas, remiantis jų pačių vertinimu, labai pagerėjo (LK monitoring 2010). Tačiau statistinių duomenų analizė rodo, kad Estijoje vis dar daug žmonių,

¹ Eesti Statistikaamet [Estijos statistikos departamentas], prieiga internete: <http://www.stat.ee/72428>.

² Eesti Statistikaamet [Estijos statistikos departamentas], prieiga internete: http://www.stat.ee/64309?parent_id=32784.

³ Eesti Statistikaamet [Estijos statistikos departamentas], prieiga internete: http://www.stat.ee/64628?parent_id=32784.

⁴ Eesti Statistikaamet [Estijos statistikos departamentas], prieiga internete: <http://www.stat.ee/277525>.

⁵ Eesti Statistikaamet [Estijos statistikos departamentas], prieiga internete: http://www.stat.ee/64309?parent_id=32784.

⁶ Eesti Kultuuriministeerium [Estijos kultūros ministerija], prieiga internete: http://www.kul.ee/sites/kulminn/files/6_faktileht_a4_keeelteoskus.pdf.

nemokančių valstybinės kalbos visuomeniniame ir darbo gyvenime būtinu lygiu.

2. KALBOS GYVYBINGUMO KRITERIJAI IR ESTŲ KALBA

Estų kalba pateko į visiškai naują sociolingvistinę aplinką, kuriai būdinga globalizacija ir daugiakalbiškumas visuomenėje, mokykloje ir šeimoje bei technologijų plėtra. Vadinasi, reikia susitaikyti su situacija, kad šalia kiekvieno iš mūsų girdimos dvi, trys ar daugiau kalbų. Daugiakalbis estas yra taisyklė, o ne išimtis. Asmens ir valstybės daugiakalbystė yra didelis turtas, kurį reikia saugoti ir palaikyti. Tačiau kaip tokioje naujoje situacijoje užtikrinti estų kalbos išlikimą ir raidą?

Svarstydami kalbos gyvybingumo sampratą ir jo kriterijus, mokslininkai turėjo omenyje daugiausia mažas ir nykstančias kalbas. Pavyzdžiui, 2002–2003 m. UNESCO paprašė tarptautinės kalbininkų grupės parengti dokumentą, kuriuo remiantis būtų galima įvertinti kalbos gyvybingumą ir kuris padėtų formuoti kalbos politiką, nustatyti kalbos poreikius ir tinkamas apsaugos priemones. Šiuo tikslu nykstančių kalbų ekspertų grupė parengė koncepcijos gaires. Dokumente, pavadintame „Kalbos gyvybingumas ir grėsmė išnykti“, pateikti devyni kriterijai (Brenzinger ir kt. 2003): 1) kalbos perdavimas iš kartos į kartą, 2) absoliutus kalbančių žmonių skaičius, 3) kalbančių žmonių ir bendro gyventojų skaičiaus santykis, 4) kalbos vartojimo srities pasikeitimas, 5) reakcija į naujas sritis ir žiniasklaidos priemones, 6) kalbos mokymosi priemonių prieinamumas ir raštingumo lygis, 7) vyriausybės ir institucijų požiūris ir politika, 8) bendruomenės narių santykis su savo kalba, 9) dokumentacijos tipas ir kokybė.

Remiantis sociolingvistiniais apibrėžimais, estų kalba, kuria kaip gimtąja kalba kiek daugiau nei milijonas vartotojų, nepriklauso išnykti gresiančių kalbų grupei, nes ji turi valstybinės kalbos statusą, yra vartojama visose visuomeninio gyvenimo srityse nuo kasdieninės ir verslo iki mokslo kalbos, yra pagrindinė dėstomoji kalba visose mokymo pakopose nuo pradinės mokyklos iki doktorantūros studijų, yra vartojama ir namuose, ir elektroninėje erdvėje, o jos vartotojų daugėja. Vis dėlto šiuolaikiniame globaliame pasaulyje reikia itin saugoti kalbos gyvybingumą net tuo atveju, jei kalba turi daugiau nei milijoną vartotojų (plg. Crystal 2000).

Pastaraisiais metais ypač susidomėta tyrimais ir prognozėmis, kaip globalizacija, atvira ir mobili darbo rinka, taip pat atvira ir judri švietimo erdvė gali paveikti kalbas, kurios, remiantis anksčiau minėtais kriterijais, laikomos sociolingvistiškai tvariomis kalbomis. Valstybinės kalbos

statusas ir kalbą palaikanti infrastruktūra nebūtinai užtikrina kalbos tvarumą, kadangi anglų kalba vis dažniau vartojama švietimo, prekybos bei ekonomikos srityse, o migracijos srautas lėmė padidėjusios įvairovės (angl. *super-diversity*) atsiradimą visuomenėje (Vertovec 2007, 2010). Plačiai pripažįstamas galimas pasaulinės anglų kalbos poveikis mažumų kalbų tvarumui (Skutnabb-Kangas 2000; Phillipson 2003, 2009; Hagege 2006; Canagarajah 2007, Klaas-Lang, Metslang 2015, Klaas-Lang 2016), pradėta nemažai moksliniais tyrimais paremtų valstybinių programų (pavyzdžiui, Švedijoje, Estijoje ir Suomijoje), kuriomis siekiama užtikrinti valstybinės kalbos funkcionavimą visose gyvenimo srityse (Mål i mun 2002; EKAS 2004; Hakulinen ir kt. 2009; EKA 2011). Dėl to teko išplėsti mažumų kalbos priežiūros sritį iki požiūrio dėl kalbos tvarumo, kuris apimtų pasaulinių, valstybinių ir mažumų kalbų sąveiką šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje (Ehala 2010, Soler-Carbonell 2012, Ehala ir kt. 2014).

3. VALSTYBINĖS ESTŲ KALBOS STATUSĄ ĮTVIRTINANTYS DOKUMENTAI

Tam, kad kalba galėtų sėkmingai funkcionuoti, reikia užtikrinti ir reguliuoti jos teisinę erdvę. Estijoje estų kalba yra valstybinė pagal 1989 m. Kalbos įstatymą ir vėlesnes jo redakcijas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pirmasis Kalbos įstatymas buvo priimtas dar prieš Estijai atkuriant nepriklausomybę, ir tuo metu vadinosi Estijos Tarybų Socialistinės Respublikos kalbos įstatymu, kurio 60-ame straipsnyje nustatyta: „Estijos Tarybų Socialistinės Respublikos valstybinė kalba yra estų kalba. Estijoje, estų gimtojoje žemėje, estų kalbai valstybė skiria ypatingą dėmesį ir apsaugą. Valstybinės kalbos statuso suteikimas estų kalbai yra tvirtas estų tautos ir jos kultūros išlikimo ir raidos pagrindas“ (Keeleseedus 1989). 2011 m. vasario 23 d. Estijos Parlamentas priėmė patikslintą Kalbos įstatymą, kurio tikslas (kaip ir ankstesnio Kalbos įstatymo ir jo pataisymų) – „plėtoti, išlaikyti ir apsaugoti estų kalbą, taip pat užtikrinti, kad estų kalba būtų pagrindinė visų viešojo gyvenimo sričių bendravimo kalba“ (EV Keeleseedus 2011: 1.pt, §1). Naujajame Kalbos įstatyme taip pat nustatyta, kad „Estijos valstybinė kalba yra estų kalba“ (EV Keeleseedus 2011: 2.pt, §3, lōige (1)).

Teisinė estų kalbos apsauga buvo įtvirtinta ir Estijos Respublikos Konstitucijoje (EV Pōhiseadus 2011), kurioje teigiama, jog valstybė turi užtikrinti, kad estų tauta, kalba ir kultūra išliktų per amžius: šeštajame Konstitucijos straipsnyje nustatyta, kad valstybinė kalba yra estų kalba. Valstybės pareiga yra užtikrinti kiekvieno asmens teisę įgyti išsilavinimą estų kalba (37

str.), kiekvieno asmens teisę tvarkyti reikalus ir bendrauti su valstybinėmis institucijomis estų kalba (51 str.), tvarkyti reikalus valstybinėse įstaigose ir savivaldybėse estų kalba (52 str.). Deja, kol kas negalima teigti, kad estų kalba kaip valstybinė sklandžiai funkcionuoja visuose Estijos regionuose ir visose gyvenimo srityse, tiek kalbant apie reikalų tvarkymą ir vartotojų informavimą, tiek apie rinkimų kampanijų kalbą ir išrinktų tautos atstovų ar aukščiausių savivaldybių pareigūnų estų kalbos įgūdžius. Siekdama užtikrinti teisės aktuose nustatytas teises, valstybė per Kalbos inspekciją⁷ pirmiausia rūpinasi kalbos apsauga.

4. STRATEGINIS ESTŲ KALBOS PLĖTROS PLANAS IR JO ĮGYVENDINIMO PRIEŽIŪRA

Rengiant kalbos plėtros strateginį planą daugiausia dėmesio skirtina trims svarbiausiems kalbos aspektams: kalbos statusui, kalbos sandarai (kalbos sistemai ir vartosenai) ir kalbos mokymui (Stewart 1968; Wiley 2003; Mansoor 2005; Ferguson 2006 ir t. t.). Nacionaliniai teisės aktai ir sąmoningas įvaizdžio kūrimas padeda užtikrinti reikiamą kalbos statusą, sąmoninga ir mokslinė kalbos sandaros plėtra garantuoja galimybę kalbą kaip paslankią ir šiuolaikinę priemonę vartoti visose įmanomose gyvenimo srityse, užtikrina vienodą bendrinę kalbą ir techninį kalbos palaikymą elektroninėje terpėje. Labai svarbu kalba rūpintis ir kaip ištekliumi, nes sutvarkyta bendrinė kalba remiasi administracinė kalba, mokymo kalba, mokslo kalba, viešosios informacijos kalba ir kitos kalbos vartojimo atmainos, kurios yra būtinos visuomenės ir valstybės sąlygos. Trečioji strateginio kalbos planavimo sritis – kalbos mokymas – užtikrina kalbos (būtent bendrinės kalbos, t. y. vientiso sunorminto kalbos varianto) perdavimą iš kartos į kartą. Estų kalbos kaip oficialios Europos Sąjungos kalbos statusas kelia daug didesnius reikalavimus estų kalbos plėtrai ir mokymui.

Estijos valstybė jau 18 metų rūpinasi strateginiu kalbos planavimu. 1998 m. balandžio 21 d. nutarimu Vyriausybė įpareigojo Švietimo ministeriją (dabar Švietimo ir mokslo ministerija) parengti estų kalbos plėtros strategiją. 2000 m. švietimo ministro įsakymu įkurtas Europos kalbų metų Estijoje organizavimo komitetas (vėliau tapęs Estų kalbos taryba⁸), kurio vienas iš uždavinių

---

⁷ Eesti Keeleinspeksioon [Estijos kalbos inspekcija], prieiga internete: <http://www.keeleinsp.ee/?lang=1>.

⁸ Straipsnio autorė Estų kalbos tarybos pirmininkė nuo 2005 m.

ir buvo parengti minima strategiją. „Estų kalbos taryba pataria Estijos Respublikos Vyriausybei kalbos politikos kūrimo ir įgyvendinimo klausimais“ (EV Keeleseedus 2011: 2.pt, § 7). 2004 m. rugpjūčio 5 d. Estijos Respublikos Vyriausybė patvirtino Estų kalbos plėtros 2004–2010 metų strategiją (est. *EKAS*), o 2010 m. lapkričio 11 d. – ankstesnio strateginio plano tęsinį – Strateginį estų kalbos plėtros 2011–2017 metų planą (est. *EKA*) ir jo įgyvendinimo planą, kurį parengė Švietimo ir mokslo ministerija, bendradarbiaudama su Estų kalbos taryba.

Pirmasis kalbos plėtros planas buvo išverstas į anglų, rusų, suomių ir vengrų kalbas. Dabartinio plėtros plano spausdintinė ir elektroninė versija pateikiama estų ir anglų kalbomis⁹.

Prieš priimant strateginį dokumentą buvo atlikti kalbos sandaros, statuso, teisinės būklės, švietimo, tyrimų, regionų kalbų, kalbos technologijų plėtros tyrimai, išnagrinėta daugiakalbės visuomenės veikla ir kt. Be abejonės, toks įvairiapusis estų kalbos tyrimas mūsų kalbos istorijoje buvo pirmas. Taip pat galima teigti, kad 2004 m. parengtas strateginis plėtros planas, nepaisant jo objektyvių ir subjektyvių trūkumų, buvo ypač svarbios estų kalbos plėtros gairės. Šioje estų kalbos plėtros strategijoje Estijos valstybė suformulavo aiškius savo tikslus ir konkrečių kalbos plėtros veiksmų planą.

2004 m. ir 2011 m. plėtros planuose nagrinėjamos visos svarbiausios estų kalbos sritys: estų kalbos tvarkyba, estų kalbos tyrimai ir išteklių, techninis kalbos palaikymas, bendrasis ugdymas estų kalba, estų kalba bendrojo kitakalbių ugdymo sistemoje, profesinio mokymo mokinių estų kalbos įgūdžiai, mokslo ir aukštojo išsilavinimo kalba, regioninės estų kalbos atmainos, užsienio estų kalba, specialiųjų kalbinių poreikių žmonių kalbos vartoseną, estų kalba kitų kalbų kontekste ir atstovavimas tarptautiniu lygiu, kalbos įstatymo laikymosi priežiūra ir informavimas kalbos klausimais.

2011 m. Vyriausybė patvirtino Estų kalbos tarybos sudėtį. Tarybą sudaro kalbininkai, ministerijų, departamentų ir kūrybinių sąjungų atstovai, politikai ir kt. Taigi tai labai plati grupė, kuriai svarbi gera estų kalbos padėtis, o ir kiekvieno jos nario indėlis – ne tik profesionalios (nebūtinai lingvistinės) žinios, bet ir socialinis jautrumas kalbos klausimais. Skirtingai nei Valstybinė lietuvių kalbos komisija, Estų kalbos taryba neužsiima kalbos reguliavimu. Kalbos

---

⁹ Eesti Haridus- ja Teadusministeerium [Estijos švietimo ir mokslo ministerija], prieiga internete: https://www.hm.ee/sites/default/files/eestikeelearengukavainglise.indd_.pdf.

norminimu Estijoje rūpinasi Gimtosios kalbos draugija¹⁰. Estų kalbos tarybos darbas yra tik kalbos politika.

Bendradarbiaudama su Švietimo ir mokslo ministerija Kalbos taryba kas dvejus metus pristato Vyriausybei Estijos kalbos padėties ir estų kalbos plėtros plano bei kitų strateginių kalbos planų vykdymo apžvalgas. Iš šiandieninių strateginių dokumentų, o pirmiausia – iš jų kylančių veiklos planų – tikimasi, kad per palyginti trumpą laiką būtų pasiekti rezultatai, kuriuos galima įvertinti ir kurie turėtų tam tikrą sritį ar organizaciją kilstelėti į aukštesnį lygį. Sunku planuojant kalbos plėtros strategiją pateikti tokius įvertinti leidžiančius rodiklius, o globalizacijos mastu estų kalbos žingsniu į priekį galima vadinti buvusių pozicijų išsaugojimą (ypač turint galvoje anglų kalbos įtaką). Tiek plėtros plane, tiek tarpinėse ataskaitose kiekvienai priemonei yra numatytas tam tikras rodiklis, kuris turėtų rodyti konkrečios kalbos vartojimo srities pažangą. Tačiau šiuos rodiklius reikėtų vertinti kritiškai. Ne viską, kas svarbu, galima išmatuoti. O tai, ką galima išmatuoti, nebūtinai yra svarbu.

Žinoma, strateginiuose plėtros planuose numatytiems ir sutartiems veiksams įgyvendinti reikalingos tam tikros priemonės. Todėl labai svarbu, kad būtų suderinti plėtros planai ir valstybės biudžeto planavimas. Ryšys tarp kalbos srities finansavimo ir plėtros planų yra gana akivaizdus: tiek buvęs, tiek šiuo metu galiojantis plėtros planas yra Švietimo ir mokslo ministerijos kalbos sričiai skirto biudžeto planavimo pagrindas. Estų kalbos plėtrai numatytos veiklos finansuojamos per valstybės ir vietos savivaldybių, universitetų ir mokslo institucijų, valstybinių programų, įvairių fondų, subsidijų, specialiųjų asignavimų ir įvairių agentūrų biudžetus. Konkretus 2011–2017 m. plėtros biudžetas siekia 61 milijoną eurų, biudžetą sudaro ir atskirai finansuojamos valstybinės programos (žr. Švietimo ir mokslo ministerijos interneto svetainę¹¹:

- aukštojo mokslo vadovėlių estų kalba rengimas ir leidyba (2008–2012; dabar veikianti programa 2013–2017); parengta ar išversta daugiau nei 50 įvairių sričių vadovėlių;
- estiškos terminologijos rėmimas (2008–2012, 2013–2017);
- kalbos technologijos (2006–2010, 2011–2017);

---

¹⁰ Emakeele Selts [Gimtosios kalbos draugija], prieiga internete: http://www.emakeeleselts.ee/yritused/ES_english.pdf.

¹¹ Eesti Haridus- ja Teadusministeerium [Estijos švietimo ir mokslo ministerija], prieiga internete: <https://htm.ee/et>.

- estų kalbos ir kultūros atmintis (2009–2013, 2014–2018); remiami estų kalbos moksliniai tyrimai. Naujosios programos prioritetas – remti monografijų leidimą;
- Estų kalbos ir kultūros akademinių studijų užsienyje programa (2005–2010, 2011–2017).

2011–2017 metų estų kalbos plėtros plano įgyvendinimas bus apibendrinamas 2017 m. pabaigoje, tačiau tarpinės ataskaitos parodė, kad apskritai kalbos srities tikslai sėkmingai įgyvendinami. Numatytos visų priemonių užduotys yra atliktos, išspręsta keletas konkrečių uždavinių: išleisti keli svarbūs žodynai, imtos naudoti taikomosios kalbos technologijų programos, per pastaruosius dvejus metus bendrosios kalbotyros ir giminiškų kalbų mokslininkų būrį Tartu ir Talino universitetuose papildė 20 naujų daktarų, į masinius kalbos srities renginius gausiai įtraukiami mokiniai; panardinimas į kalbą (angl. *language immersion*, est. *keelekümblus*), integruotas dalyko ir kalbos mokymas tampa vis populiareesnės mokymo formos kitakalbėse Estijos mokyklose, labai padaugėjo aukšto lygio mokslinių leidinių, skelbiančių straipsnius estų kalba, įvairių lygių estų kalbos egzaminai pradėti vykdyti kitose šalyse, svarbiausius estų kalbos žodynus galima rasti internete, sudarytas Estų gestų kalbos–estų kalbos internetinis žodynas, užsienio kalbos valstybinis egzaminas abiturientams tapo privalomas ir t. t.

Vis dėlto šalia to, kas pasiekta, dar esama per šiuos metus neįgyvendintų sričių ir uždavinių, t. y.: nepakankamai domimasi estų kalbos mokytojo profesija, kai kuriuose, daugiausia rusakalbiuose regionuose, ypač Rytų Virumos apskrityje, mokinių motyvacija mokytis estų kalbos yra žema, galimybės estų kalbą vartoti kasdieniniame gyvenime mažos, rusų kalba profesijos besimokančių moksleivių estų kalbos įgūdžiai yra gana menki, neretai specialybę įgiję jauni specialistai nesugeba atlikti savo darbo užduočių estiškoje darbo aplinkoje. Aukštojo mokslo srityje daugėja studijų anglų kalba, ir dėl to estų kalba kai kuriose srityse praranda mokymo ir mokslo kalbos vaidmenį. Nepaisant pastangų tiek valstybiniu, tiek vietiniu lygiu iš kasdienės vartosenos ir toliau traukiasi tarmės, gestų kalbos specialistų (tarp jų ir gestų kalbos vertėjų) nepakanka visoms būtinoms veikloms inicijuoti ir įgyvendinti, sumažėjo estų kalbos ir kultūros mokymo vietų užsienio universitetuose skaičius, dėl finansinių nepriteklių stringa kalbos technologijų taikomųjų programų prieinamumo kūrimas, keliems kalbiniams teisės aktų aspektams išspręsti reikia politinės valios.

5. APIBENDRINIMAS

Norint išsaugoti kalbą, reikia jos išsaugojimą užtikrinančios teisinės terpės, kuri nustatytų, kad žemės lopinėlis Europos pakraštyje yra tikrai ta vienintelė vieta, kur estų kalba turėtų būti privilegijuota. Norint išsaugoti kalbą, reikia ją perduoti iš kartos į kartą namie ir mokykloje. Bet svarbiausia – kalbos vartotojų troškimas ir noras vartoti estų kalbą. Požiūris ir motyvacija yra svarbūs sėkmingo užsienio kalbų mokymo veiksniai. Kalbos vartotojų požiūris ir motyvacija yra neabejotinai reikšmingi gimtosios kalbos išlikimui. Kalba geba plėtotis ir gyvuoti be nuostolių, jei ji vartojama visais įmanomais atvejais. Toliau vartodami estų kalbą tikrai negalime kalbėti apie ekonominį efektyvumą. Siaurąja ekonomine prasme kalba, turinti tokią negausią vartotojų grupę, negali lygiomis teisėmis konkuruoti su „pasaulio kalbomis“. Tam, kad estų kalba būtų vartojama, reikia stengtis.

Remiantis estų kalbos strateginio planavimo patirtimi, galima apibendrintai pateikti patarimų kalbos plėtros plano rengėjams:

1. Norint išsikelti tikslus ir suplanuoti veiklas, kaip juos pasiekti, reikia sudaryti tikslų kalbos padėties visose vartojimo srityse vaizdą.

2. Vizijos ir tikslai turi būti paremti konkrečiais veiklos planais, patvirtintais valstybės lygmeniu. Turi būti užtikrinta finansinė valstybės parama įgyvendinti minėtuosius veiklos planus.

3. Visam plėtros planui ir kiekvienai veiklai turi būti paskirtas konkretus atsakingas asmuo.

4. Reikalinga nuolatinė priežiūra – ar tikslai laikui bėgant ir besikeičiant visuomenei vis dar aktualūs, ar veiklos pakankamai užtikrina, kad būtų pasiekti užsibrėžti tikslai ir pan.

5. Informavimo poreikis – palaikyti diskusijas kalbos klausimais, informuoti mokesčių mokėtojus, taip užtikrinant visuomenės ir žmonių pasitenkinimą planuojamomis veiklomis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Brenzinger ir kt. 2003: Brenzinger M., Yamamoto A., Aikawa N., Koundioubu D.,

Minasyan A., Dwyer A., Grinevald C., Krauss M., Miyaoka O., Sakiyama O., Smeets R.,

- Zepeda O. *Language vitality and endangerment*. Prieiga internete:
<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00120-EN.pdf>. (žiūrėta 2016 09 01).
- Canagarajah S. 2007: *Lingua Franca English, Multilingual Communities, and Language Acquisition*. – *The Modern Language Journal* 91 (s1), 923–939.
- Crystal D. 2000: *Language death*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Eesti inimarengu aruanne 2007: *Eesti inimarengu aruanne*, Tallinn, Eesti Koostöö Kogu, 2008.
 Prieiga internete: http://kogu.ee/public/trykised/EIA07_est.pdf (žiūrėta 2016 09 02).
- Ehala M. 2010: Refining the notion of ethnolinguistic vitality. – *International Journal of Multilingualism* 7 (4), 363–378.
- Ehala ir kt. 2014: Ehala M., Koreinik K., Praakli K., Siiner M. Kuidas uurida keele kestlikkust. – *Keel ja Kirjandus* 7, 489–507.
- EKA 2011: *Eesti keele arengukava 2011–2017*. Prieiga internete:
<http://www.hm.ee/index.php?03238> (žiūrėta 2016 09 02).
- EKAE 2013: *Eesti keele arengukava 2011–2017 elluviimise vahearuanne (2011–2012)*. Prieiga internete: <http://ekn.hm.ee/node/57> (žiūrėta 2016 09 02).
- EKAE 2015: *Eesti keele arengukava 2011–2017" elluviimise vahearuanne (2013–2014)*. Prieiga internete: http://www.emakeeseelts.ee/vapildid/Eesti_proc.20keele_proc.20arengukava_proc.202011-2017_proc.20elluviimise_vahearuanne_2013-2014.pdf (žiūrėta 2016 09 02).
- EKAS 2004: *Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010*. Prieiga internete:
http://www.eki.ee/keelenoukogu/strat_et.pdf (žiūrėta 2016 09 02).
- EV Keeleseadus 2011: *Eesti Vabariigi keeleseadus*, Riigi teataja I, 18.03.2011, 1.
- EV Põhiseadus 2011: *Eesti Vabariigi Põhiseadus*, Riigi teataja I, 27.04.2011, 2.
- Ferguson G. 2006: *Language Planning and Education*, Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hagege C. 2006: *Combat pour le Français: Au nom de la diversité des langues et des cultures*, Paris: Odile Jacob.
- Hakulinen ir kt. 2009: Hakulinen A., Kalliokoski J., Kankaanpää S., Kanner A., Koskenniemi K., Laitinen L., Maamies S., Nuolijärvi P. *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisu 7.

Keeleseadus 1989: *Eesti NSV Keeleseadus*. Prieiga internete:

<http://estlex.com/tasuta/index.php?id=8&aktid=364&asutus=23&fd=1&grupp=1&leht=17> (žiūrėta 2016 09 02).

Klaas-Lang B. 2016: State policies and institutional language choice – the vitality of Estonian, Latvian and Lithuanian in higher education. – *Sociolinguistic transition in former Soviet and Eastern Bloc countries: Recent developments two decades after the regime change* 67. Prague: Peter Lang Verlag. (Peter Lang's series Prague Papers on Language, Society and Interaction / Prager Arbeiten zur Sprache, Gesellschaft und Interaktion, edited by Jiří Nekvapil, Tamah Sherman and Petr Kaderka), 235–262.

Klaas-Lang B., Metslang H. 2015: Language policy and sustainability of Estonian in higher education. – *Duisburger Arbeiten zur Sprach- und Kulturwissenschaft Duisburg Papers on Research in Language and Culture*. Peter Lang Verlag, 161–177.

LK monitoring 2010: *Uringu „Eesti lõimumiskava eesmärkide saavutamise monitoring 2010“ kokkuvõte*. Prieiga internete: http://www.kul.ee/sites/default/files/elk_monitoring_2010_kokkuvõte.pdf (žiūrėta 2016 09 02).

Mål i mun 2002: *Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Prieiga internete: <http://www.regeringen.se/rattsdokument/statens-offentliga-utredningar/2002/04/sou-200227/> (žiūrėta 2016 09 02).

Mansoor S. 2005: *Language Planning in Higher Education*, New York: Oxford University Press.

Phillipson R. 2003: *English Only Europe? Challenging Language Policy*, London: Routledge.

Phillipson R. 2009: *Linguistic imperialism continued*, London: Routledge.

Skutnabb-Kangas T. 2000: *Linguistic Genocide in Education – Or Worldwide Diversity and Human Rights?* Mahwah, New Jersey and London: Lawrence Erlbaum Associates.

Soler-Carbonell, J. 2012: Els reptes de les llengües mitjanes a Catalunya i Estònia en l'era 'glocal'. Una perspectiva comparada de les ideologies lingüístiques dels seus parlants. [The challenges of medium-sized languages in Catalonia and Estonia in the 'glocal' era; A comparative perspective of their speakers language ideologies]. – *Revista de Llengua i Dret* 57.

Stewart W. A. 1968: Sociolinguistic Typology of Multilingualism. – *Readings in the Sociology of Language*. Ed. Joshua Fishman. The Hague: Mouton Publishers.

Vertovec S. 2007: Super-diversity and its implications. – *Ethnic and Racial Studies* 30 (6), 1024–1054.

Wiley T. G. 2003: Frameworks and Models in Language Policy and Planning. – *An Introduction to Language Policy*, Wiley-Blackwell, 24–41.

Įteikta 2016 09 09

Priimta 2017 01 19

BIRUTĖ KLAAS-LANG

Tartu universitetas, Estų kalbos taryba

Ülikooli 18, 50090 TARTU, Estija

birute.klaas-lang@ut.ee